

БІБЛІОГРАФІЯ

- Братко-Кутинський 1998 – Братко-Кутинський Олексій. Феномен України. – К.: Бібліотечка “Вечірнього Києва”. – 1996. – 304 с.
- Генис 1998 – Генис А. Довлатов и окрестности // Новый мир. – 1998. – № 7. – С.135.
- Шупта 2003 – Шупта Дмитро. Сад рьоандзі. К.: Деміур. – 2003. – 100 с.

Любов Кужільна

РАННІ ШІСТДЕСЯТНИКИ: ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ВИРАЖЕННЯ ДУХОВНОСТІ Й МЕНТАЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХХ СТОЛІТТЯ

Як відомо, “шістдесятництво” – це був духовний Рух опору підрежимної України... шістдесятники відновили комунікативну функцію культури завдяки новій ролі Слова” [Пахльовська 2000: 70-71]. “Вберегти мову тоді означало не дати загинути “дереву роду” [Стус 2001: 35].

Увага до цього питання сьогодні не втратила своєї актуальності в силу процесів націєтворення і державотворення, протистояння культурній колонізації українського соціуму з одного боку мондіалізму (ідеології, що прагне підпорядкувати собі народи й території через внутрішній розклад і перетворення народу в масу), а з другого боку – глобальній державі, в якій сучасна людина відкриває для себе остаточну правду, що вона живе у світі цілком відчуженому від потреб індивідуума. Адже “тільки опанувавши цю нову дійсність власною знаковою системою та художньою свідомістю, тільки взаємоузгодивши позаморальне, екзистенціальне, образно-чуттєвим, зможемо розвивати далі власну культуру” [Ткаченко 1991: 35].

Протистояти довготривалому спотворенню духовності, ідеологічному етноциду, духовним спустошенням й трансформаціям в українському суспільстві в умовах пониження морального рівня й примітивізації запитів та смаків людності [Дзюба 2001: 10] справді можна тільки своєю знаковою системою.

Адже “наша мова зберегла стародавню історичну пам'ять України – Русі. Все-таки остаточно вбити її, цю пам'ять, не вдалось, як генетичне, споконвічне жадання народу бути самим собою, бути вільним... А стародавній наш Київ упродовж своєї, мабуть-таки значно довшої, ніж тисячоліття, історії, мав теж в людських вустах не одне із супровідних імен – називали його Самбатасом, як зафіксовано в грецькій транскрипції. Самбатас – тобто Свобода! [Коломієць 1995: 124].

Питання про лінгвістичні аспекти духовності і ментальності змикається з питанням про філологічний образ України в творчості поетів шістдесятників і є ключовим у створенні “великого морального Тексту” української революції II-го і III-го етапів національного відродження. Одним з політичних проявів руху опору, етапом боротьби проти русифікації, за належне місце рідної мови в УРСР була “конференція з питань культури української мови, організована в лютому 1963 р. Київським університетом та Інститутом мовознавства Академії наук УРСР. Конференція, в якій брали участь понад 800 осіб, перетворилась на публічний форум протесту проти переслідування української мови в СРСР. На ній було зачитано 27 доповідей. Особливо велике зацікавлення виявили присутні до загального стану української мови. Вони ставили питання про необхідність її поширення в усіх сферах державного і громадського життя” [Курносів 1994: 54]

Питання про символи в тексті поетів – шістдесятників [Кононенко 1994], а також про параметри їх тексту, зокрема Л. Костенко, ґрунтовно поставлені в працях В. Кононенка [див. дет.: Кононенко 2002: 285-303].

Спираючись на означені праці, ми б хотіли 1. *обмежитись періодом “ранніх шістдесятників”* (“Процес водорозділу шістдесятників почався у 1965 р., році першої хвилі репресій, вибіркових репресій з оглядкою, як прийме їх українське суспільство” – [Осадчий 2001: 26]). 2. Ми з найрізноманітніших проблем дослідження “тексту” виділяємо в тексті поетів – шістдесятників “першої хвилі” два суб’єкти – мову і поета, відповідно, мовлення мови і мовлення поета. Перше співвідноситься з логоморфною моделлю світу, друге – з антропоморфною. Мовлення мови і мовлення поета диференціюються на два підтипи: один із них представляє їх семантичну основу (мовлення поета-1, мовлення мови-1), а другий – відношення до світу слів, які оточують як свідомість, так і реальний об’єкт (мовлення поета-2, мовлення мови-2). Обмежені рамками статті ми розглянемо тільки “*мовлення мови поета-1*” (*всередині антропоцентричної моделі світу*).

3. Оскільки шістдесятники йшли на невторовану дорогу, на незайманщину і “через це перевагою і, може, трагедією шістдесятників була їхня вимушена, а може, бажана багатоликість (стильова), – як досить точно спостеріг В. Стус: “Я особисто відчуваю, що розширились можливості шістдесятників як першовідкривачів (у специфічному розумінні) після 1956 р., після ХХ з’їзду. Але ці можливості для них стали і їхнім прокляттям. І через це багато поетів мені здаються *багатоликими*” [цит. за Никанорова 1997: 42].

В. Стус бачить активну роль трьох (з названих вище) мов. Їх співвідношення характеризується певною ієрархічністю. Висування на перший план в тріаді: мовлення мови – поетичної мови – мови поета кожного компонента дозволяє змодельовати *етапи творчої еволюції* в ліриці літературного шістдесятництва. У прагненні описати механізм трансформації їх ідіостилю в цілому необхідно говорити про *поетичну мову (поетичне мовлення)*. Для виявлення певної силуваності в побудові образної моделі світу треба подивитися на великі текстові простори в їх часовій

тягlostі. *Мовлення мови* стає домінуючим у період “пізніх” шістдесятників, коли поети апелюють до “простих” загально-значущих цінностей, *аксіологічно* засвоюючи буденний світ.

Ранні ж шістдесятники – це перш за все *мовлення поета*: мовлення поетів тільки починає набирати обертів, так що ряди метафор ще не усвідомлюються як відчужені від поетичної інтенціональності, а мовлення мови поки що є засобом відтворення поверхової структури світу, на фоні якої вибудується альтернативна їй поетична модель “Відлига” закінчувалася. Хрущов у московському Манежі громив художників – формалістів. Заходилися шукати таких і на Україні. Заборонили виставу за поемою Івана Драча “Ніж у Сонці”, Кулішеву п'єсу “Отак загинув Гуска”, “Правду і кривду” Михайла Стельмаха в Одеському драмтеатрі з ескізами декорацій Алли Горської.

Намагалися перешкодити проведенню вечорів пам'яті Т. Г. Шевченка. Розгромили Шевченків вітраж в університеті – твір Горської, Семикіної, Заливахи та Севрук, а також композицію Горської і Прядки у 13-й кімнаті Жовтневого палацу, де зібрався Клуб. Тричі побили В. Симоненка і переслідували Л. Танюка та А. Горську” [див. Зайцев 1992:218].

З огляду на це, мова поетів на перший погляд не пов'язана із зображенням світу (заборонена тема!). Мовлення мови і поетичне мовлення – це мови солісти, а не акомпаніатори. Це мови, які описують дійсний світ, хоча із різною мірою адекватності. Мовлення мови і поетичне мовлення конструюють мовні моделі світу.

Мовлення мови – це світ, який відбився в мові, а поетичне мовлення – це мова, яка стала світом. В обох моделях семантика мови не тотожна світу поета: в мовленні мови більше світу, ніж мови, в поетичному мовленні більше мови, ніж світу. “Пробуючи словесно найвідвертішу, найспонтаннішу емоцію, – пише Г. Косіков, – ми з жахом переконаємося, що із-під пера у нас виходять цілком ділові літературні фрази” [Косіков 1989: 25]. Тому мовлення поетів є спробою прислухатися до себе (передчу-

ваючи проблему вибору, яка незабаром стане перед ними), виразити щось сокровенне, неясне, але вільне від мовлення мови.

Подібна відстороненість поетів і від ідеї побутового світу, зафіксованого в мовленні мови, і від ідеї поезії, яка розгортається в поетичне мовлення, дозволяє уточнити *визначення тексту, як моделі чужої свідомості* [див. дет. Косіков 1989: 14]. Це дійсно так, якщо уявити текст лірики ранніх шістдесятників в якості створення мовлення мови (текст – модель мовної свідомості) чи поетичного мовлення (текст модель поетичної свідомості). Але наявність сигналів мовлення поета дозволяє говорити про те, що їх текст є також і моделлю своєї свідомості: певний *діалогізм* як наслідок реконструкції “іншої” свідомості знаходиться поряд з монологічним потоком свідомості самого творця тексту. Мовлення поетів відповідно можна визначити як модель *внутрішнього мовлення* поета, як аналог їх особистісної *егоцентричної мови*.

Внутрішнє мовлення, пов'язане з вираження того змісту, який складає приватність інтелекту. Воно *характеризується структурною дифузністю, концептуальною невизначеністю*. В цьому – джерело ще однієї відмінності між мовленням поета і поетичним мовленням, яке полягає у відсутності у першого структуруючого, алгоритмічного принципу.

П. Флоренський писав, що мову, яка виражає “весь океан підсвідомого і надсвідомого”, колихається за тонкою корою розуму, не можна придумати, не можна дати які б то не було правильні створення, крім одного: відмовитися від всіх правил і прислухатися до внутрішнього прибою своєї душі. Не повторювати завчені слова і звороти ... а справді говорити [цит. за Борухов 1992: 166]. Світ розуміється шістдесятниками поки що зіпсутим не в соціальній, а онтологічній основі, адже в ньому “всі місця зайняті”, і людина, що горить чистим духом офірності та служіння, “закинута, безпритульна” [Вівташ 1994:140]. Тому їх внутрішнє мовлення визначається як “мовлення собі”, яке не має на

меті іншого, мовлення скорочене, незрозуміле для інших [Флоренський 1990: 192].

У ньому “нема слів в їх звичайному стані” [Піаже 1981: 130]. Незвичайні слова таким чином і складають егоцентричну мову раних шістдесятників. У цьому факті поезія шістдесятників чимось схожа на *давню нашу поезію*, яку “раніше цілком безпідставно вважали схоластичною, має дивовижну, майже ніким не простежену вписанність у живе тодішнє життя, зокрема в державотворчі процеси свого народу, тобто відзначається великою актуальністю і часто стає не просто зразком (більш чи менш талановитим) словесного мистецтва, а й документом своєї доби, який приносить часом не лише новий, незвісний за іншими джерелами фактаж, а й подає цілком своєрідне освітлення тих чи інших подій, чим не можна ігнорувати” [Шевчук 1995: 6].

Егоцентрична мова раних шістдесятників саме і відзначається, *по – перше*, наявністю потрібних виразів “для відносно адекватного опису будь-яких станів свідомості, і, *по-друге*, здатністю описувати ці стани якимось інакше, зрозумілими лише тому чи іншому автору словами.

Егоцентричне мовлення може перебувати в різних станах, структуруючись, на декілька підвидів, кожний із яких має свій спосіб входження в континуальні потоки свідомості, що означає різний ступінь їх (підвидів мовлення) відрефлексованості самими поетом. Сукупність станів егоцентричної мови це фрагмент, один із зрізів внутрішнього лексику поетів – вербалізованої частини мислительної проекції світу. Вона – це не жорстко організована система з багатостороннім характером зв'язків лексичних одиниць і множиною їх локалізацій [пор. Жинкин 1982: 60].

Крізь призму таким чином тлумаченої мови егоцентричне трактування свідомості поета має вигляд динамічної моделі, яка розшаровується за рівнями знаковості – від “мовчазного” мислення, для якого звук – “розкіш, а не необхідність” [Потебня

1892: 22], до внутрішнього мовленнєвого процесу, який маніфестується у зовнішньому мовленні.

У внутрішньому мовленні, особливо якщо це внутрішнє мовлення поета, є елементи, які, здається, незрозумілі і самому автору. Із зовнішньої точки зору вони часто кваліфікуються як помилкові слововживання.

Наприклад, А. Нововомінський у рецензії на першу збірку Л. Костенко “Проміння землі” писав: “Читаєш такі її вірші, як “Сходить сонце, ясний багрянок”, “Нема кому сказати кохаю”, “Моє серце, мабуть, болітиме” і відчуваєш, що всі ці мотиви штучні, надумані. Поетеса звичайно зловживає претензією на штучну оригінальність, а від цього і манірність, і хворобливий смуток, і скепсис – елементи, що заважають дальшому розвитку поетичного обдарування Л. Костенко” [Нововомінський 1958:4]. Тим часом Б. Антоненко-Давидович, відзначаючи в творчості поетеси традицію живої народної мови й космічної спадщини, багатство розмаїтої лексики, наявність характерних ідіом і соковитих приповідок, відзначив “наявність кальок, механічно перенесених з мовної практики інших” [Антоненко-Давидович 1962: 156-157].

Таким чином, на першому рівні егоцентрична мова постає як “еративна” мова, в її основі лежить щось темне (із області змісту) і неясне (із інтенціональної сфери). Вона витікає як із глухого, ще не проясненого незадоволення мовою, так і із прагнення змусити мову виразити щось, виразити щось таке, чого вона звичайно не виражає.

Тому еративна мова локалізується на межі егоцентричної мови, на даному рівні робиться спроба нейтралізації “общепонятного язика” як неадекватного світу і свідомості. Нейтралізація полягає в тому, що зусиллями поета у мовного механізму відмовляють всі гальма і запобігаючі клапани – звідси відчуття помилкових слововживань у читача подібних текстів.

Еративна мова ранньої Л. Костенко, скажімо, відзначена:

– смисловою неточністю, виникає як наслідок переваги звукової подібності, а не семантики;

– логічними помилками, викликаними таким контекстом, який не розвиває, порушує дистрибуцію слова;

– великою перифрастичністю, яка породжується згаданою у рецензіях Б. Антоненка-Давидовича і А. Новомініського, здатністю егоцентричної мови все описувати інакше і поза стереотипними виразами;

– неясною грою світла і тіні, що виступає не як прирошення до основного контекстуального змісту, а як альтернативна семантика слова аж до омонімічності.

Таким чином, еративи у творчості шістдесятників взагалі і у Л. Костенко зокрема з'являються там, де поет, здається, не встигає подумати і згадати узуальні значення слів, що сигналізують про певний стан їх егоцентричної мови. Взагалі, невербальний рівень мислення “відчуває постійний і дуже суттєвий вплив з боку процесу вербалізації і з боку добре оформлених словесно і неначе відшліфованих мислительних структур” [Барт 1989:104].

Тут же поет прагне виразити себе не в усталених межах вербального вираження, але поза і наперекір їм, словами, які сплющуються і спотворюючись, “виплюскуюються” під страшним натиском.

Деяка “еративність” притаманна і такому стану егоцентричної мови, якому не властива радикальна семантична анігіляція, деструктивний мовний акт. Засоби другого – егоцентричної мови – відзначені більшою мірою адекватності у втіленні особистісних змістів, але останні реалізуються в словах, немотивованих поетичною інтенцією. Відзначаємо недооформленість, непроясненість образності ранніх шістдесятників. Як писав П. Флоренський, “нам важливо висловити не те, що ми хочемо висловити. Нам нема діла до загального значення слова, коли саме цим словом не виражається саме наше, заповітне, з його найтоншими відтінками [Флоренський 1990: 237]. Тому реакцією на даний

стан егоцентричної мови буде сприйняття її елементів не як помилкових, а як випадкових, необов'язкових.

На другому рівні усвідомлення поетом своєї егоцентричної мови вона виступає як “випадкова”. Т. Цив'ян відзначила, що “найтонші відтінки змісту, інтенцій, еманцій виходять на поверхню мови саме у вигляді маси невизначеностей, ухилів, недомовленостей, випадковостей [Цив'ян 1990: 41]. Вони саме і є сигналами про загибель тієї терористичної системи про приреченість якої писала довголітній політичний опонент В. Леніна Є. Кускова ще у грудні 1905 р.: “Релігія комунізму приречена тому, що вона антилюдяна. В ім'я високої ідеальної мети комуністи застосовують засоби, які відкидають їх в часи інквізиції. І саме ця обставина – запурука їхньої загибелі. Методи оновлення неможливо успадкувати з XV століття” [цит. за Винниченко 1994: 88]. Сигналами “випадкової мови” виступають:

– функціонально обмежені слова, до специфіки яких поет байдужий. У В. Симоненка: І знову спадають трафаретні роси Із сінокосів буйних; Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві. [Симоненко 2001: 67,8].

І. Кошелівець з цього приводу, очевидно, зазначав: “отерплі зорі – це в Симоненка знаходимо уперше. Традиціоналісти люблять переакцентовану “поетичність”, і для них немислена річ, що відгонить епатажем, назвати зорі “трафаретними”. Біс, що підвищує сонце на тросах знову Симоненків” [Кошелівець 1995: 13].

– У М. Вінграновського: Ззоулена зоря останню росу гонить [Вінграновський 1990:91];

– У Б. Олійника: Я розпечений і заверстаний В наростаючу круговерть; Усе поспішає: експреси, ракети й смереки, і тільки хатини припнуті к землі на віки [Олійник 1985: 32,52];

– У І. Драча: Тут світ очамрілий, лукавий, мов чортик. П'є келих сонця хапцем скорогонцем; З князів дубів зірвав іржаві зорі [цит. за Ткаченко А. 2000: 72,53].

– Слова, які відчуваються як попередні, суміжні номінації, що з'явилися на швидку руку і є *експлікаційними* фрагментами потоку. Скажімо, у І. Драча: Пришпилені *гострими зорями*, в небо ішли штани, ... І сполоха їх *місяць* тяжким ясеневим веслом... Ти лебідкою плинеш у *безкресі* мої моря, Так б'ють з сердець *протуберанці* – Повстанці сонця ... [цит. за Ткаченко А. 2000: 43, 46, 48].

– Алогічні образи порівнянь: більш важливим виявляється саме пізнавальне зусилля, ніж конкретне слово, яке його втілює. Наприклад, у В. Симоненка: муза і редиска; дискусія в шафі; ювілейний елей; *містикові*, що неймовірно прудко втікав від *поїзда*; Сонного місяця *сива лисина* [Симоненко 2001: 79, 80, 104, 108].

Подібні образи демонструють рухому, з множиною зовні випадкових локалізацій, систему індивідуальних еталонів, які використовуються поетом для вербального завершення егоцентричних висловлювань.

Очевидно, що *“випадкова мова”* – це прагматично чуттєва мова, її одиниці позбавлені стабільного дескриптивного змісту, демонструючи максимум залежності від ментального контексту поета. Так з'являється слово байдуже, необов'язкове по відношенню до того, що ним означається.

Наступний стан егоцентричної мови в ліриці раннього шістдесятництва характеризується *тотальною предикативністю*. Саме це (концентрація ознакової семантики, моделювання означального мислення) оцінюється як основна структурна ознака внутрішнього мовлення, яке і втілюється в їх поезії. Беручи до уваги цю точку зору за вихідну, даний стан егоцентричної мови можна визначити як *“дифузну”* мову. В її рамках ознаковість внутрішнього мовлення виявляється результатом двох факторів: “дифузна мова” як спосіб варіативного уявлення моделює, *по-перше*, гносеологічну невизначеність, континуальність потоку мислення, багато фрагментів якого однозначно невербальні; *по-друге*, образ номінатора, у якого прагнення до адекватної верба-

лізації певним чином нейтралізується поряд зі “словобоязню”. Звідси – уривчастість, розмитість егоцентричної мови, перебування її на ходу, що аналогічно обдумуванню про себе. Порівняно з “ергативною мовою” і “випадковою” мовою елементи дифузної мови найбільш адекватні думці поета, але не окремо, а в своїй сукупності, всією своєю масою.

Саме такий зміст має прийом перерахування в ранній поезії шістдесятників. Скажімо, у М. Вінграновського:

Не відбулося. Не тремтіло.

Не золотіло. Не текло

Не полотніло. Не біліло

Не – Господи! Не – не було [Вінграновський 1996: 5]

На відміну від пізньої творчості, в якій лінійні перерахування втілюють екстенціональне охоплення побутового світу, в ранній період вони відтворюють пошук поетами точного слова шляхом послідовного перебігу “очима всередину своєї свідомості.” Коли ж послідовно описуються реальні об’єкти, то їх сукупна картина *зміщена метонімічним поглядом*. Пор у пізнього М. Вінграновського:

А літо синє підніма крило

Летить до себе наче – а від себе

Щасливе небо – ваше теж було

Не віддавайте неба нам, хоч треба

[Вінграновський 1991: 47]

Як відомо, “думка не виражається в слові, а здійснюється в слові, ... протікання думки здійснюється як внутрішній рух через цілий ряд планів [Виготський 1981: 164] – “світ як подих рветься”. Від “неточного” слова до слова “випадкового”, а потім до багатослівного мовлення – через ці фази проходить егоцентрична мова, яка нарешті втілиться в свою останню іпостась. Якщо перші три стани були об’єднані тенденцією до постійного набубнявіння егоцентричної мови, то в своєму четвертому стані вона стискується, конденсуючи в собі попередні асоціативні ходи і перетворюючись, таким чином, в редуковану мову. Є вираз

Л.Виготського про “те, що в думці міститься симультанно, те в мовленні розгортається сукцесивно” [цит. за Караулов 1987: 184]. “Редукована мова” і є результатом вживання симультанності мислительного процесу в мовленнєвій. На етапі ускладнення і якісного стиснення структури егоцентричної мови відбувається утворення ще однієї її (егоцентричної мови) одиниці – **внутрішнього слова**. “Внутрішня” диференційна ознака подібного слова: виражає найбільшу (в порівнянні з іншими одиницями) відповідність егоцентричної мови, її семантичних конфігурацій, мислительній структурі. По відношенню до останньої елемент “редукованої” мови може бути охарактеризований як індексальне слово, його значення і є інтегральною частиною певного смислового контексту [пор.: Павиленис 1986: 386]. Таким чином, відносно мислительного масиву, що стоїть за ним, слово – елемент “редукованої мови”, виявляє себе як слово ключове, таке, що несе “заголовну функцію, тобто таке, що виступає в якості символу для великого семантичного комплексу. Таке слово, як відзначив Л.Виготський, “неначе вбирає в себе зміст попередніх і наступних слів, розширюючи, майже безмежно, рамки свого значення. Для перекладу цього значення на мову зовнішнього мовлення прийшлося би розгорнути у цілу панораму слів влиті в одне слово змісти [Виготський 1981: 172]. Внутрішнє слово – це “здійснене слово”, воно приходить на зміну “дифузній мові”, прагнення до найповнішого охоплення предмета мислення завершується знаходженням точного слова. На рівні “редукованої мови” повнота охоплення притаманна одному єдиному слову, яке означає для автора цілий ланцюжок асоціацій. Дякуючи такій ідіоматичності своєї семантики, слово з часом може бути перекодоване на звичайну мову: подібне означення є скороченням з точки зору читача, а з позиції автора воно достатньо повно представляє об’єкт як умовна, особистісна (тобто для себе) номінація. Змістовну складність ранніх шістдесятників можна звести до цих уривчастих, ідіоматичних номінацій – зовні

“простих” однозначних слів. Подібно тому як внутрішнє слово найбільш повно виражає думку поета, так і “редукована мова” в цілому є найбільш відповідним втіленням ідеї егоцентричної мови. Сукупність внутрішніх слів утворює “особисту мову” автора, вона призначена для вербалізації неопосередкованого знання про її власні свідомі стани.

Подальше дослідження проблеми передбачає розгляд таких питань:

- мовлення поета-2 (на межі антропоцентричної моделі світу);
- мовлення мови-1 (всередині логоцентричної моделі світу);
- мовлення мови-2 (на межі логоцентричної моделі світу).

З точки зору виконуваної функції слово ранніх шістдесятників це: слово одкровення (мова поета-1); слово-реакція (мовлення поета-2); адекватне слово (мовлення мови-1), авторитетне слово (мовлення мови-2).

Ранні шістдесятники – це безмірний надлишок мови. В їх віршах по суті моделюється процес осягнення поетами різних світів – світу думок, світу слів і світу речей, при цьому простір тексту деформується прозорою гранню між засвоєним (мова поета-1), засвоюваним (мова поета-2) і ще не засвоєним (мовлення мови-1, мовлення мови-2).

БІБЛІОГРАФІЯ

- Антоненко-Давидович 1962 – Антоненко-Давидович Б. Перед неживатою смугою // Дніпро. – 1962. – № 11. – С. 150-157.
- Барт 1989 – Барт Ролан. Избранные труды. Семиотика. Поэтика. – М.: Прогресс, 1989. – 616 с.
- Борухов 1992 – Борухов Б. Л. Онтология художественного текста // Художественный текст: онтология и интерпретация. – Саратов, 1992. – С. 4-15.
- Вівташ 1994 – Вівташ Ю. Насіння проти вітру або світло Гетсиманського саду // Сучасність. – 1994. – №2 – С. 139-142.
- Вінграновський 1996 – Вінграновський М. Любове, ні! Не прощавай. Вибрана лірика. – К.: Український письменник, 1996. – 149 с.
- Вінграновський 1990 – Вінграновський М. Цю жінку я люблю. – К.: Дніпро, 1990. – 205 с.

- Выготский 1981 – Выготский Л. С. Мышление и речь // Хрестоматия по общей психологии: Психология мышления. – М.: Изд-во Московского университета, 1981. – С. 153-175.
- Винниченко 1994 – Винниченко І. І. Україна 1920-1980-х: депортації, заслання, вислання. – К.: Вид-во "Рада", 1994. – 90 с.
- Дзюба 2001 – Дзюба І. Духовні спустошення й трансформації в українському суспільстві ХХ ст. // Дивослово. – 2001. - №3. - С. 9-10.
- Жинкин 1982 – Жинкин Н. И. Речь как проводник информации. – М.: Наука, 1982. – 158 с.
- Зайцев 1992 – Зайцев Ю. Д. Дисиденти. Опозиційний рух 60-80-х рр. // Сторінки історії України ХХ століття: Посібник для вчителя / За ред. С. В. Кульчицького. Упоряд.: В. П. Шевчук, А. П. Чуб, Н. А. Дехтярьова. – К.: Освіта, 1992. – С. 195-235.
- Караулов 1987 – Караулов Ю. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987. – 264 с.
- Коломієць 1995 – Коломієць В. "Душа нації, або мовні праглибини України" // Київ. – 1995. – №9-10 – С. 123-127.
- Кононенко 1996 – Кононенко В. І. Символи української мови. – Івано-Франківськ: "Плай" Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника, 1996. – 270 с.
- Кононенко 2002 – Кононенко В. І. Мова. Культура. Стиль. – Київ; Івано-Франківськ: "Плай", 2002. – 460 с.
- Косиков 1989 – Косиков Г. К. Ролан Барт – семиолог, літературовед // Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. – М.: Прогресс, 1989. – С. 3-45.
- Кошелівець 1995 – Кошелівець І. У хороший шевченківський слід ступаючи // Дивослово. – 1995. – № 1. – С. 12-14.
- Курносів 1994 – Курносів Ю. О. Інакомислення в Україні (60-ті – перша половина 80-х рр. ХХ ст.). – К., 1994. – 222 с.
- Никанорова 1997 – Никанорова О. Пізнання себе // Вітчизна. – 1997. – № 3. – С. 58-65.
- Новомінський 1958 – Новомінський А. Молоді голоси // Радянська Україна. – 1958. – 04.03. – С. 4.
- Олійник 1985 – Олійник Б. Вибрані твори. В 2-х т. – К.: Дніпро, 1985. – Т. 1. – 261с.
- Осадчий 2001 – Осадчий М. Україноцентризм: Наукові праці, публіцистика / Упорядкування, вступна стаття, примітки, коментарі Ярослави Василюшин. - Івано-Франківськ: "Плай". - 2001. - 154 с.
- Павиленис 1986 – Павиленис П. И. Понимание речи и философия языка // Новое в зарубежной лингвистике. Теория речевых актов. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 380-388.
- Пахльовська 2000 – Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту // Сучасність. – 2000. - № 4. – С. 65-84.

- Пиаже 1981 – Пиаже Ж. Комментарии к критическим замечаниям Л. С. Выготского // Хрестоматия по общей психологии: Психология мышления. – М.: Изд-во Московского университета, 1981. – С. 188-195.
- Потебня 1982 – Потебня А. А. Мысль и язык. – Харьков, 1892. – 228 с.
- Симоненко 2001 – Симоненко В. Ти знаєш, що ти – людина. – К.: Наукова думка, 2001. – 296 с.
- Стус 2001 – Стус Д. Василь Стус: відкрита книга біографії. Актуальні проблеми української літератури і фольклору: Наук. зб. Випуск 6 / Редкол. С. В. Мишанич та інші. Донецьк: Вид-во Донецького національного університету. – 2001. – С. 19-36.
- Ткаченко 1991 – Ткаченко А. Мета – морфози? // Слово і час. – 1991. - № 4. – С. 32-38.
- Ткаченко 2000 – Ткаченко А. Іван Драч – поет, кінодраматург, політик. – К.: Бібліотека українця, 2000. – 200 с.
- Цивьян 1990 – Цивьян Т. В. Лингвистические основы балканской модели мира. – М.: Наука, 1990. – 207 с.
- Флоренский 1990 – Флоренский П. А. У водоразделов мысли. – М.: Правда, 1990. – 448 с.
- Шевчук 1995 – Шевчук В. Козацька держава. – К.: Абрис, 1995. – 392 с.

Наталія Науменко

ЖИВОПИСНІСТЬ ЯК ВИЯВ ДУХОВНО-СВІТОГЛЯДНОЇ НЕПОВТОРНОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Сучасна літературознавча наука позначена змістовними дослідженнями поетики художнього твору в усій її багатоаспектності, зокрема виявлення його духовного потенціалу. З'ясування особливостей поетики певного автора дає змогу простежити своєрідність вияву його духовності, естетичної свідомості. Велике зацікавлення науковців викликають перехідні епохи, переламні в історичному та культурному ракурсах періоди. Кінець ХІХ – початок ХХ століття – не виняток, особливо для української культури. Головна риса художньої творчості того часу –